

Бојан ЈОВАНОВИЋ*

АКЦИЈА И РЕАКЦИЈА: МАРШАЛОВ ПЛАН И ШУМАНОВА ДЕКЛАРАЦИЈА

ABSTRACT: *The main goal of this essay is to see if there is a certain, real causal link between so called Marshall plan and what is well known as Schuman declaration; that is, in wider, general sense, it is about establishing historical link between America's foreign policy after World War II (firstly, period 1947-1950) and the beginnings of what we now usually call european integration.*

The essay shows that Shuman declaration is in fact not original initiative, but rather response or reaction to huge pressure that USA, especially in autumn of 1949 and on, did put on French government and France. USA wanted from France to assume leadership in Western Europe, and to come up with solution for "German question", that is, some proposal that would have strong European dimension, which would enable re-integration of Western Germany into Western Europe and the family of European nations...and so and by that at the same time matching one of the most important, if not the most important goal of america's overall foreign policy of the time.

KEYWORDS: *History of European integration, USA, The German question, The Iron Curtain, The Truman doctrine, Containment, Marshall Plan, Schuman declaration, The European Coal and Steel Community*

Уколико бисмо, почињући текст који је пред читаоцем, жељели да га најприје формално одредимо, поставићемо га без икакве дилеме под сигнатуру *историја европских интеграција*.

Ипак, првобитни предмет интересовања је спољна политика и улога спољне политике Сједињених Америчких Држава, управо онаква каква је била у послеријатном периоду и у односу на послеријатну изградњу Европе.

* Аутор је доктор политичких наука, виши истраживач у Историјском институту Универзитета Црне Горе.

Према томе, евентуална формално-садржинска специфичност овог есеја била би и у томе да се спољна политика САД у послеријатном периоду проучава као коекстензиван предмет историје европских интеграција... поготово пошто је ријеч о поријеклу и почецима интеграција или, другачије речено, о *почецима историје интеграција и историји почетака интеграција*.

Доиста, може ли се садржај, правац и карактер онога што се данас тако уобичајено назива европске интеграције разумјети без проучавања и познавања оновремене конкретно-историјске релације САД-Европа, односно прије свега релације САД-Западна Европа?

У ужем смислу узето, како је и насловљено, постављен у центар интересовања овог рада налази се Маршалов план, тачније речено, улога овога плана у изградњи уједињене Европе, тј. значај свега тога што је заправо потпадајуће под тај и такав назив, поготово за израду и доношење, онда и за конкретно и консеквентно реализовање, документа који ће убрзо постати и до данас остати познат (и такорећи фамозан) као Шуманова декларација или још и као Шуманов план.

У овоме раду, како нам се барем чини све до постизања неоспоривости, веза између Маршаловог плана и Шуманове декларације се идентификује као конкретна, историјска повезаност, тако да та повезаност представља основни предмет интересовања и аутор јој подређује све друго или сва друга повезана, латерална или надолазећа, имплицитна интересовања.

И у том смислу, наше горње питање сада можемо складно модификовати и дати му произилазеће прецизирање, тако да онда оно буде кадро да да основни азимут истраживању, тако да сада гласи – Може ли се садржај, правац и карактер уједињавања европског континента или европских интеграција разумјети без проучавања и познавања конкретно-историјске релације Маршалов план-Шуманова декларација?

Разумије се да је тако, Маршалов план није био нека апартна, изолована иницијатива, није био појава сама за себе, него наравно саставна иницијатива – и то како знамо, поготово данас, ударна иницијатива – спољне политике САД, пошто је „од љета 1947. г. до јуна 1950. г., Маршалов план био најважнији елемент у спољној политици САД“.¹

Или ако се на другачији начин исто жели још једном, прецизније изразити, могло би се казати да је тема овога есеја *европске интеграције као брига америчке спољне политике*² (како гласи поднаслов књиге

¹ Theodore A. Wilson, The Marshall Plan 1947-1951, *Headline Series 236*, Foreign Policy Association, June 1977, p. 46, http://www.marshallfoundation.org/library/wp-content/uploads/sites/16/2014/05/The_Marshall_Plan_1941-1951.pdf

² Ernst H. Van Der Beugel, From Marshall Aid to Atlantic Partnership: European Integrati-

Ернста Х. ван Дер Беугела, својеврсног инсајдера, некадашњег замјеника министра иностраних послова Холандије... „кључног играча“, како га понегдје, свакако не без разлога, описују).³

Опет, спољна политика о којој је ријеч се не може правилно разумјети уколико се не постави у вјеродостојан историјски контекст, којем спољна политика САД, онаква каква је била, кореспондира, некако истовремено и у принудности и у потпуности. Тај историјски контекст је добро познат и ноторан: „Гвоздена завјеса“ и Хладни рат, тзв. њемачко питање и непријатељство – како га понегдје називају архи-непријатељство – Француске и Њемачке... те Коминтерна, страх од комунизма и такође и од трећег свјетског рата.⁴

Уводне напомене

Теоријски оквир овога истраживања представљају у првом кругу радови оних аутора којима је спољна политика САД – оријентационо узето од 9. маја 1945. (и на неки начин заправо и одраније) до 9. маја 1950. г. (и онда даље до потписивања Римског уговора 25. марта 1957) – коекстензиван предмет историје европских интеграција. Или ако се хоће, ради се о радовима „проучавалаца који су генезу концепта европског јединства тражили унутар USA Department of State”.⁵ Такав је и рад реномираног историчара европских интеграција Ивана Т. Беренда, његови истраживачки резултати изнијети у релевантној студији *The History of European Integration*.

on as a Concern of American Foreign Policy, *Elsevier Publishing Company*, Amsterdam, London, New York, 1966.

- 3 “Profesor Ernst van der Beugel, кључни играч током периода четири године Маршаловог плана”. Наведено према: Linda Christenson and Eric Christenson, *The Marshall Plan: A Short Time to Change the World*, in: Frank Mehring, Hans Bak and Mathilde Rosta (eds.), *Politics and Culture of Liberation, Radboud Studies in Humanities*, Volume 7, p. 344.
- 4 Страх од трећег свјетског рата прво је разумије се био повезиван са Њемачком, другим ријечима са неуспјехом денацификације, односно опасношћу од ренацификације. Касније, негдје оријентационо од 1947, овај страх се повезује са совјетизацијом и СССР. Иначе, интересантно је да је план о рјешавању њемачког питања када рат буде завршен а нацисти поражени, који је Ханс Моргентау, тадашњи *secretary of the treasury* (министар финансија), предложио Рузвелту и Черчилу током друге конференције у Квебеку (12-16. септембра 1944), најпознатији као Моргентауов план, званично носио наслов “Програм спречавања Њемачке да отпочне трећи свјетски рат”, (уп.: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1944Quebec/d91>).
- 5 Gerard Bossuat, *The Marshall Plan and European Integration: Limits of an Ambition*, in: John Agnew, J. Nicholas, Entrikin, (eds.), *The Marshall Plan Today Model and Metaphor*, *Routledge*, 2004, p. 129.

Како стоји у вези са научно-истраживачким циљевима његове књиге, „главни циљ овога рада је да попуни извјесне празнине у историји европских интеграција кроз дискусију о два мање покривена или тотално занемарена фактора у овом процесу: улога Сједињених Америчких Држава и великих европских корпорација”.⁶ Дакле, можемо запазити и акцентирати да је улога САД као фактора у историји и процесу европских интеграција мање покривена или чак тотално занемарена.⁷

Надовезујући се на цитираног аутора, одмах на почетку треба напоменути и нагласити то да је ова тема скоро у потпуности превиђена, како уопште, тако и поготово када су у питању европске студије. Малтене, никад и нигдје се у иначе бујајућој, инфлаторној литератури о ЕУ, европским интеграцијама или европеизацији, читалац или проучавалац неће снабдјети елементарним сазнањима о томе да ли је или до које мјере је спољна политика САД у периоду непосредно након Другог свјетског рата била чинилац (у правом смислу те ријечи) онога што ће се од тада па све до данас означавати препознатљивом синтагмом европске интеграције.

У истом проседеу као и Беренд, пишући пролог за историју европских интеграција под називом *Поријекло и развој Европске уније 1945-95*, Мартин Дедман пита и сљедеће: „Како је све почело? Зашто се иницијално само шест држава инволвирало у економске интеграције? Које идеје и утицаји су обликовали ову организацију? Је ли мотив била федерација“?⁸

Затим, неколико редова даље, пише и: „Институционалне творевине (Европска заједница за угаљ и челик, Европска економска заједница) европских економских интеграција такође су сачињавале дио пост-ратне ‘архитектуре’ онога што је названо ‘containment’. Ово је била политика предсједника САД Харија Трумана на почетку ‘Хладног рата’ 1947. г. да се СССР задржава иза његових граница из 1945. г. и заустављања даљег ширења совјетског комунизма. Од 1947. г. САД су охрабривале и спонзорисале све форме интеграција у Европи“.⁹

Овај и овакав Дедманов увид, нагласили бисмо, није неки усамљени увид. Тако, рецимо, читамо и „да је извјесно случај да је процес

⁶ Ivan T. Berend, *The History of European Integration A New Perspective*, Routledge, 2016, p. 1.

⁷ Што се тиче питања другог поменутог фактора, несумњиво такође значајног, улоге великих европских корпорација као фактора у процесу развоја европских интеграција, јасно је да то питање напосто излази изван онога што је основно и укупно интересовање овога рада.

⁸ Martin Dedman, *The Origins and Development of the European Union 1945-95*, Routledge, 1996, p. 1.

⁹ *Ibid.*, p. 2.

изградње Европе био спонзорисан, од самог почетка, од стране САД“.¹⁰ Опет, читамо и да је „америчка подршка интеграцијама последије рата била скоро једногласна“.¹¹

Такође, конгенијалан реченом проседеу и солидан ослонац за овај рад који је пред читаоцем је и (донекле, рекли бисмо, семиналан) есеј *The United States and European Integration: The First Phase*, чији је аутор Армин Рапапорт, амерички историчар дипломатије, старије генерације.

У овом есеју он увјерава читаоца да формирање The European Coal and Steel Community/ Европске заједнице за угаљ и челик рефлектује, поред осталог, „одлучност Сједињених Држава да створе уједињену Европу довољно снажну да одбрани себе, а ипак не толико снажну да угрози америчку економску или политичку хегемонију“.¹²

Такође, званичници Стејт департмента (и не само они) су, према истом аутору, сматрали да би „Западна Европа састављена од неколико независних држава значила Европу превише слабу да се сама одбрани без масивне америчке помоћи, међутим уједињена Европа је обећавала Европу довољно јаку да саму себе брани – у најбољем случају уз америчку асистенцију, а у најгорем дијелећи терет подједнако са САД. Моравши да потпише одбрану Западне Европе два пута у једној генерацији, Америка је у Европској унији видјела једину могућност да се ослободи обавезе ношења терета одбране Западне Европе“.¹³

Такође, званична је Америка сматрала да „европске интеграције пружају најбоље рјешење за њемачки проблем. Једино Њемачкој везаној за један замашнији суверенитет може се повјерити да поново преузме њезино мјесто у фамилији нација и окончати пријетња једног поново подигнутог војног дива“.¹⁴

И сумарно, када је ова тема у питању, треба помније проучити да ли су у праву они на које се односи констатација да се „узрочна релација између Маршаловог плана и Европске економске заједнице често узима здраво за готово“, или они по којима су тврђења о значају и улози Маршаловог плана у иницирању интеграционог процеса који је отпочео 1950-их напросто „неоснована тврђења“.¹⁵

¹⁰ John Grahl, *The European Union and American Power*, <https://socialistregister.com/index.php/srv/issue/view/442> p. 258.

¹¹ Armin Rappaport, *The United States and European Integration: The First Phase*, Source: *Diplomatic History*, Vol. 5, No. 2 (SPRING 1981), pp. 121-149, Published by: *Oxford University Press*, p. 122.

¹² *Ibid.*, p. 121.

¹³ *Ibid.*, p. 121-2.

¹⁴ *Ibid.*, 122.

¹⁵ Michelle Cini, *From Marshall Plan to EEC: Direct and Indirect Influences*, in: Martin A. Schain(ed.), *The Marshall Plan: Fifty Years After*, *Palgrave MacMillan*, 2001, pp. 13-4.

Што се писца ових редова, пак, тиче, није у односу на горе изнесу дилему без властите инклинације. Инклинација је изведена понајприје из стечене фактографије, фактографије коју ће аутор у ономе што слиједи подијелити са читаоцем. Конкретно, након нешто више од годину дана истраживања, нимало неће бити тешко сложити се са оним ауторима који указују и доказују да је „Маршалов план ‘дио приче о европским интеграцијама’“.¹⁶

Репликација америчког система у Европи

У четири сата послјеподне, 9. маја 1950. године, Роберт Шуман, тада у својству министра иностраних послова Француске, окупио је новинаре у *Salon de l'Horloge* у *Quai d'Orsay* и објелоданио план или иницијативу да се француска и њемачка производња угља и челика стави под управу једног новооснованог – супранационалног а не интернационалног – тијела, којему је дат назив *High Authority* и „чије одлуке ће бити обавезујуће за Француску, Њемачку и друге земље чланице, унутар оквира једне организације отворене за партиципацију и других европских земаља“.¹⁷

Како сада јасно знамо, овај предлог је био од неупоредивог значаја; и такође, колико је био значајан, толико је био и (такорећи) чудноват. Наиме, „по стандардима ортодоксне дипломатије то је био ‘скок у непознато’, и са мотивима који су посматрачу споља, у сваком случају, морали изгледати опскурни, ако не и недокучиви“.¹⁸

Како било, како ће се касније испоставити, овиме је *in praxi* отпочео процес/пројекат који називамо европске интеграције и институционални развој који врхуни у ономе што је институционално устројство данашње Европске уније. О томе је веома много писано. Рецимо, како читамо, „вјерује се да је декларација од 9. маја 1950. била оснивачки текст европских интеграција“.¹⁹ Такође, додаје се да је ова декларација „предлог, који је презентирао француски министар иностраних послова Роберт Шуман и који је водио ка стварању данашње Европске уније“.²⁰

Ако тако можемо рећи, односно упитати, уколико је поменути декларација иницијатива европских интеграција и Европске уније... колико се сада, разумије се заснивајући се непрекидно и строго у научности

¹⁶ Up: Derek W. Urwin, *The Community of Europe*, Routledge, 2014, p. 19.

¹⁷ Navedeno prema: Declaration of 9 may, <https://www.robert-schuman.eu/en/declaration-of-9-may-1950>

¹⁸ A.W.Lovett, *The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952*, *The Historical Journal*, 39,2(1996), pp. 425-455, Cambridge University Press, p. 426.

¹⁹ Declaration of 9 may.

²⁰ *Ibid.*

истраживачког рада и прије свега на историјској фактографији, може поћи и ићи даље у историјској ретроспективи или историјској реконструкцији, тако да би се истраживачки одговорило на питање којим се уводи проблематизација, једно овакво питање: Шта је иницијатива оној иницијативи?

Претпоставка од које ћемо одавде поћи као од полазне тачке – иначе, изведена из истраживања које је претходило тексту који је пред читаоцем – јесте та да су политичке и метаполитичке активности које су претходиле изради и инаугурацији Шумановог плана узроковане на првоме мјесту и директно – додуше, више условно можемо рећи: директно – Маршаловим планом, дакле захтјевима које је поставио али и много више могућностима које је отворио и општој клими коју је створио управо Маршалов план.

Иако тако можда не изгледа на први поглед, овај план, другим ријечима америчка спољна политика која се у њему јако манифестовала, наједном је генерисао нове могућности и отворио један нови маневарски простор за деблокаду и рјешавање најзамашнијих проблема и уз то конвергенцију иначе чак и сукобљених интереса у контексту онога времена. И када то кажемо не мислимо толико – чак ни уопште – на економске резултате тог плана, него на то да је „важна ствар у вези са Маршаловим планом било то да је њиме створен овај капацитет, ова способност, овај дух сарадње или интеграција. Да је креирао, или учинио могућим креирање европске идеје, да је дао тијело и крв, и моралну сврху Атлантској идеји, и да је, током тог процеса, учинио прихватљивим и могућим и конструктивним неизбјежно хегемонистичку позицију Сједињених Држава у односу на Европу“.²¹

Одавде нам се чини да је најприкладније поћи даље од једног релевантног запажања и закључивања угледног пољског историчара и политичара (некадашњег министра спољних послова Пољске и предсједника фондације „Жан Моне“ за Европу) по коме је „Моне, један од отаца оснивача Европске уније, имао круцијалну улогу у промоцији и имплементацији Маршаловог плана“ а тај план „сам по себи био елемент процеса европских интеграција“.²²

Елемент... или можда и више од тога, наиме – чинилац?²³

²¹ Harold van B. Cleveland, "If There Had Been No Marshall Plan...", in: Stanley Hoffmann and Charles Maier (eds.), *The Marshall Plan: A Retrospective*, Westview Press, 1984, p. 59.

²² Bronislaw Geremek, *The Marshall Plan and European Integration*, in: Eliot Sorel and Pier Carlo Padoan (eds.), *The Marshall Plan-Lessons Learned for the 21st Century*, OECD, 2008, p. 43.

²³ Разумије се да је тако, питање, овако какво је и како је постављено, може се оспорити. Наиме, будући да је једно од значења термина "елемент" и принцип или прва ствар (те дакле управо и чинилац) то онда понеком читаоцу питање може да се учини просто као таутолошко. Опет, питање је функционално уколико се термин елемент

Јер, како се исто увиђа, што је додатно важно са историјске дистанце од више од пола вијека, „ипак, тешко је замислити почетак процеса европских интеграција без Маршаловог плана“, како даље, веома заинтересовано, читамо о томе.²⁴

Доиста, може ли се и до које мјере – наравно уз услов верификабилности и верификованости енунцијације – о Маршаловом плану говорити у контексту европских интеграција и уз то још и као о елементу процеса европских интеграција, штавише, поред тога још и као о правом и прикривеном, реалном иницијатору реалне ланчане реакције за коју, иначе, знамо под сумарном синтагмом европске интеграције?

Шта је био циљ Маршаловог плана? На првом мјесту налазио се циљ обнове ратом опустошене Европе. Међутим, ваља знати да то нипошто није био и једини циљ. САД су имале и друге – економске, политичке и стратешке циљеве. Који су то циљеви? Шта се у реалности, реалности онаквој каква је она била, жељело постићи тиме што се назива Маршалов план?

Како о томе читамо, најприје, „Маршалов план је директно почивао на америчком убјеђењу да је економски опоравак Европе био есенцијалан за дугорочне циљеве Сједињених Држава (...) Креатори политика у Трумановој администрацији су били убијеђени да ‘динамична економија’ код куће захтијева америчку трговину и инвестирање у иностранству, што заузврат захтијева реизградњу највећих трговинских партнера у Европи и њихову реинтеграцију у мултилатерални систем свјетске трговине”.²⁵

Паралелно са тим, иако то можда није посебно наглашавано, амерички планери су стремили, понекад готово као у егзалтацији, нечему што је по свему далеко надилазило почетни циљ тек само економске обнове Европе и доиста су хтјели много више од тога, наиме да „стари европски систем заснован на држави замијене нечим што су видјели као много одрживији оквир за постизање њихових политичких циљева на Континенту”.²⁶

Процјењивало се да ће поменути циљеви бити реализовани „примјеном америчких принципа федерализма и коришћењем тих принципа за стварање интегрисане европске економије сличне оној која је постојала у САД”.²⁷

схвата онако како се уобичајено и схвата, а то је у смислу нечега што је саставни дио нечега, неке цјелине или сложеније цјелине или компонента, дакле (само) једна од компоненти.

²⁴ *Ibid.*, p. 49.

²⁵ Michael J. Hogan, *The Marshal Plan-America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952*, Cambridge University Press, 1987, p. 26.

²⁶ *Ibid.*, p. 27.

²⁷ *Ibid.*, p. 27.

Такве процјене су биле засноване на америчком домаћем искуству, дакле на томе да је 13 појединачних економија, почев од Устава из 1787. године, било интегрисано у једну замашнију и најзамашнију, засноване на искуству надилажења економских партикуларизама кроз концепт економско-тржишних уједињавања или популарније изражено: интеграција, чиме је фактички и тактички „постављена основа за нову еру економског раста и социјалне стабилности“.²⁸

Тако, амерички су планери сматрали да је најбоље да се реализује „репликација америчког система у Европи“ и по аналогији „да ће економске Сједињене Европске Државе донијети сличне бенефите (...) а да ће током тог процеса реализовати све њихове циљеве на Континенту“.²⁹

„Понуда која се није могла одбити“

Шта нам о конкретном и каузалном линку између ова два плана, Маршаловог и Шумановог, говоре историјска факта? Шта нам о томе кажу историчари и историчари европских интеграција? Шта у односу на каузални линк установљен између америчке финансијске, материјалне и војне помоћи за обнову Европе и европског плана о стварању прве супранационалне организације на тлу модерне Европе – Европске заједнице за угаљ и челик, означава или би могла да означава синтаagma каузална зависност?

Или ако бисмо умјесто да формално-логички говоримо у терминима каузалне зависности говорили више историјско-емпиријски, онда се ауторов задатак овдје и одавде састоји мање-више једноставно у томе да провјери и потврди оно на шта један други познавалац почетака интеграција указује, наиме да је „тешко замислити почетак процеса европских интеграција без Маршаловог плана“.³⁰

У одговору, који у сваком случају, према интенцији, треба да буде неоспорив, прије свега треба навести неколико, чини нам се одлучујућих, историјских факата.

Најприје, треба знати да Шуманова декларација, заправо, није оригинална иницијатива. Ако ћемо право, односно према фактографији која се проналази као најреалнија и најрелевантнија, она долази као оперативни одговор на захтјеве који су у оно вријеме, директно или индиректно, произишавали из склопа операционализације Маршаловог плана. Овакву разлику између индиректних и директних утицаја није било сувишно направити, пошто има и аутора који поричу директну ре-

²⁸ *Ibid.*, p. 27.

²⁹ *Ibid.*, p. 27.

³⁰ Gerard Bossuat, *The Marshall Plan: History and Legacy*, in: *The Marshall Plan-Lessons Learned for the 21st Century*, p. 49.

лацију између Маршаловог плана и европских интеграција, мада у исто вријеме истичу да постоје „многоструки више индиректни утицаји“.³¹

Штавише, током истраживања, стиче се неодољив утисак (наравно, могуће је једноставно – варљив), како је у ствари процес/пројекат о којему је ријеч заправо првобитно инициран Маршаловом планом... а не Шумановом декларацијом, тако да та декларација и сљедствено европске интеграције представљају, базично, антиципат Маршаловог плана, другим ријечима политике која се у њему материјализује.

Питање, којем, како нам се чини, неће недостајати потребне пропулзивности, сада гласи и треба да гласи – Да ли је Шуманова декларација, напосто, оперативни одговор на Маршалов план а не *per se* план и изворна иницијатива, како се то иначе најчешће или уобичајено и сматра?

Догађања у конкретној политичкој пракси су ишла радије компатибилно тези о каузалној зависности, како се у то увјеравамо у више наврата, тако да је за настајање данашње Европске уније кључно неколико фактора и по свему судећи, „ипак, влада САД је била та која је практично ‘диктирала’ Моне-Шуман иницијативу која је процес европских интеграција ставила у покрет”.³²

Или да то горње питање поставимо другачије, користећи се популарисаним терминима њутновске физике... Наиме, може ли се ово питање гледати и сагледати тако да је Маршалов план базично био акција, а Шуманова декларација реакција? Те да је тада и тиме америчка спољна политика, како би произилазило у случају потврдног одговора, *watchmaker* свих ланчаних реакција и *spillover* ефеката, тиме, онда, укупно и интраконтиненталних интеграција?

Како о ономе што се овдје жели установити као релација каузалне зависности читамо, ријеч је у ствари и у стварности о релацији „америчка понуда-европски одговор“.³³ А како о тој понуди читамо код другог релевантног познаваоца, „Маршал план није био алијанса једнаких: то је била једна понуда од стране јаког коју слаби није могао да одбије“.³⁴ Исти аутор указује и на то да се „Маршалов план успјешно развијао зато што је постојао само један газда“...³⁵

³¹ Michelle Cini, From the Marshall Plan to EEC: Direct and Indirect Influences, p. 14.

³² The Marshall Plan-America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952, p. 2.

³³ Robert J. Donovan, The Second Victory, *The German Marshall Fond of the United States*, 1987, p. 31.

³⁴ Stanley Hoffmann, Final Remarks on the Marshall Plan, in: Stanley Hoffmann, Charles Maier (eds.), *The Marshall Plan A Retrospective*, Westview Press / Boulder and London, 1984, p. 92.

³⁵ *Ibid.*, p. 92.

Како да ово разумијемо? Мада, „изнад свега, Американци нијесу жељели да буду виђени као да диктирају Западној Европи“³⁶, наравно да њихов програм европског опоравка није био бесплатан, тако да кажемо, наравно да је статус реципијента у том тренутку тако неопходне помоћи подразумијевао претходно прихватање и извјесних услова. Који су то услови?

Прије свега, најприје уопштено, Американци су жељели да виде неки вид јединства у Западној Европи. Притом, није се радило о тек уопштеној жељи него су имали и елаборирану визију какву би конкретну форму то јединство требало да има. И такође, како би конкретно требало да се достигне та визија. И жељели су да се лидери држава, најприје Западне Европе, базично уподобе тој визији.

Према подацима, оперативно је било ријечи о неколико визија, зависно од тога о којем се званичнику или о којој грани власти се у том периоду радило. И унутар, рецимо, Department of State, долазило је до сукоба мишљења у вези са тим. Рецимо, замјеник секретара за економске послове Вилијам Клејтон је у мају 1947. г. почео у Department of State заступати идеје економских експерата млађе генерације Харолда ван Кливленда и Бена Т. Мура, њихово „сугерисање да Маршал треба да створи Европску економску федерацију“.³⁷ Клејтон је „инсистирао да Западна Европа експандира њене економске границе успостављањем заједничке царинске политике“.³⁸

У основи, међутим, ријеч је о истој визији, разлике, пак, овдје назначене, тактичке су природе, односе се прије на то колико се далеко у ономе што се жели реално може ићи у датом гео-политичком тренутку, затим на дозирање или модус условљавања, наравно и на то да читав посао не изгледа као *dictum* у крајње тешком и деликатном историјском периоду.

Најмањи заједнички именилац је економска кохезија, дакле што већи степен европске економске кохезије, малтене да би након трансформационих дејстава америчке спољне политике у Европи о којима је ријеч економије држава о којима је ријеч градуално и све више функционисале као једна, опсежна, економија обима.

Најмање толико. Јер, рецимо, према Алану Милворду, Маршалов план је циљао на много више од тога, на успостављање „свеукупних економских интеграција у јединственом политичком простору“.³⁹

При томе, како је важно разумјети, како је то очекивано па чак и очевидно, „ниједна европска влада, према томе, није била у позицији да

³⁶ From the Marshall Plan to EEC: *Direct and Indirect Influences*, p. 21.

³⁷ The Marshall Plan and European Integration: *Limits of an Ambition*, p. 129.

³⁸ *Ibid.*, p. 130.

³⁹ *Ibid.*, p. 129.

игнорише оно што су Американци жељели⁴⁰, није у пракси могла да се одупре ономе што је била „америчка визија за Европу“.⁴¹

У том смислу је већ 12. јула 1947. г. започела у Паризу конференција 16 европских држава које су позитивно одговориле на америчку иницијативу („Конференција шеснаесторице“) и трајала је до 22. септембра. На њој је успостављен Комитет за европску економску сарадњу (*Committee of European Economic Cooperation*, СЕЕС). Главни задатак овог комитета је био да функционише као контактна тачка и да као такав са ове стране Атлантика администрира америчком помоћи. Но прије свега, СЕЕС је требало да направи обухватну процјену укупних потреба ових 16 држава и ту процјену у званичној форми предочи америчкој страни у облику заједничког програма и предлога.

На крају конференције, Комитет⁴² је издао финални извјештај. У извјештају се тражило укупно 19 милијарди долара америчке помоћи. Даље, позивајући се на тај извјештај и захтјев, Труман се у децембру 1947. г. обратио Конгресу ради одобравања средстава за обнову Европе. Затражио је средства у износу од 17 милијарди долара.⁴³ Конгрес је 3. априла 1948. г. донио закон под службеним називом *Economic Cooperation Act* (познат и као *Foreign Assistance Act*)⁴⁴ којим се земљама реципијентима одобравају средства која ће на крају износити око 13 милијарди долара. Труман је овај закон потписао истог дана, чиме је ступио на снагу.

САД су средства из фондова или материјалну помоћ које је фактички обухватао њихов *European Recovery Program*, како експлицитно тако и имплицитно, условили. И то as a matter of fact и те како и изразито условили. Како о томе с великим интересовањем читамо, „Маршалова помоћ, ипак, није била бесплатна, било у политичком било у економском смислу“.⁴⁵

Први (пред)услов је био да се европске државе о којима је ријеч кандидују заједно, дакле као једна адреса или да кажемо као Европљани.

⁴⁰ Mark Gilbert, *Surpassing Realism The Politics of European Integration since 1945*, Rowman & Littlefield Publishers, INC, 2003, p. 17.

⁴¹ *Ibid.*, p. 19.

⁴² Iz ovoga komiteta će kasnije nastati Evropska organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (ili OECD).

⁴³ Navedeno prema: Harry Truman, *Special Message to the Congress on the Marshall Plan*, December 19, 1947, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-the-marshall-plan>

⁴⁴ *Foreign Assistance Act of 1948 Economic Cooperation Act of 1948* 80th Congress, 20 Session, Chapter 169 April 3, 1948, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1948-04-03b.pdf>

⁴⁵ The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952, p. 428.

Овај услов је експониран одмах у почетку. „Овај програм треба да буде заједнички, испеговаран и договорен од стране великог броја, ако не и свих, европских нација“, како је нагласио државни секретар од којег је потекла иницијатива.⁴⁶ Значи, „Маршалов говор од 5. јуна 1947. г., нагласио је јединство европских народа као услов за било какву америчку помоћ“.⁴⁷

Американци су и до тада помагали (западно) европским државама, међутим, билатерално. Испоставило се да је та врста помоћи⁴⁸, заснована на билатералним релацијама, била неуспјешна, управо веома неуспјешна. С обзиром на то искуство и да су „ранији билатерални програми америчке помоћи оманули“, захтијебан је нови приступ и „Конгрес је желио неки дјелотворнији облик помоћи“.⁴⁹

И зато, „САД су понудиле да обезбиједи Европу новцем и робом, али само ако Европљани као такви иступе са планом о коришћењу те помоћи, и само ако је тај план осмишљен као заједничко прегнуће а не као папазјанија националних захтјева“.⁵⁰

Упркос, наравно, спектру различитих становишта, може се констатовати слагање око увида као што је рецимо и увид о „америчком притиску на земље Западне Европе под Маршаловим планом да формирају царинску унију“.⁵¹

Овдје бисмо хтјели да подвучемо да базично исто, како је и логички кохерентно, важи када је у питању и опредмећење Шумановог плана, Европска заједница за угљ и челик (ЕЗУЧ), тако да „без америчког притиска не би могло бити (...) Европске заједнице за угљ и челик“.⁵²

Што се тиче појединачних држава, како изгледа, САД су највећи притисак вршиле на Француску. Проучаваоци ове проблематике сматрају, рецимо, како се „у смислу њеног поријекла, Европска заједница за угљ и челик може сматрати производом преговарачких споразума Федералне Републике и Америке, не Француске и Западне Њемачке“.⁵³

⁴⁶ The Marshall Plan Speech, <https://www.marshallfoundation.org/marshall/the-marshall-plan/marshall-plan-speech/>

⁴⁷ The Marshall Plan and European Integration: *Limits of an Ambition*, p. 127.

⁴⁸ До прољећа 1947. САД су обезбиједиле појединачним европским државама грантове, кредите, храну и друге врсте пошљака, укупно у вриједности око 11 милијарди долара (navedeno prema: *Surpassing Realism*, p. 19.).

⁴⁹ The Marshall Plan and European Integration: *Limits of an Ambition*, p. 129.

⁵⁰ Bruce Carolan, *The Birth of the European Union: US and UK Roles in the Creation of a Unified European Community*, *Tulsa Journal of Comparative & International Law*, Vol. 16, No. 1, 2008, 15 pages, p. 56.

⁵¹ Alan Milward, *The European Rescue of the Nation-State*, Routledge, 2nd Edition, 2000, p. 105.

⁵² The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952, p. 428.

⁵³ *Ibid.*, p. 425.

Притисак је био економски и политички и француско је руководство (француска влада тога времена) морало да направи велике компромисе или замашне уступке, најприје када је у питању спољна политика. Чињенице јасно показују да је под притиском САД Француска ревидирала или у потпуности преиначила политику према Њемачкој. Та корјенита промјена у односу Француске према Њемачкој, очигледно изнуђена, толико је заправо била замашна и значајна, да се понегдје назива и *le tournant*. Тако, дакле, „Француска је морала да наруши њену независност у сфери спољне политике“.⁵⁴ Како видимо, узето у строго политичком смислу, *de facto*, Маршалов план је повлачио за собом „умањивање суверенитета“.⁵⁵

Како изгледа, притисак се појачавао током 1949. У октобру те године, примјера ради, Дин Ачесон, који је дошао на мјесто Џорџа Маршала, организовао је у Вашингтону састанак са неколико најважнијих америчких амбасадора у Западној Европи и „притискао за дјеловање Француске у правцу европских интеграција“.⁵⁶

Шуманова декларација: историјски *background*

За већу резолуцију увида и потпуно разумијевање конкретног историјског контекста, такође и за наше главно занимање, посебно је од значаја један састанак Роберта Шумана, Дина Ачесона и Ернеста Бевина, уприличен приликом Шуманове посјете Вашингтону у септембру 1949. г.

Том приликом, Ачесон је инсистирао код његовог госта из Париза да се од Француске очекује „конструктивнији приступ њемачком питању, који би био објелодањен јавно у блиској будућности“. С друге стране, „Шуману је из професионалних разлога ургентно требао успјех у спољној политици, али није био у стању да произведе план који би био резултат његове властите инвентивности“.⁵⁷

Одавде или овим се приближавамо ономе што је поента овога рада, ономе до чега је на првоме мјесту и тамо од почетка стало, пошто смо унутрашњој организацији овога рада као од *point of departure* пошли од тезе да се између Маршаловог плана и Шуманове декларације налази однос каузалне зависности. А главни историјски факт који показује да Шуманова иницијатива није изворна – ако се хоће није акција него

⁵⁴ *Ibid.*, p. 444.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 428.

⁵⁶ *The Birth of the European Union: US and UK Roles in the Creation of a Unified European Community*, p. 56.

⁵⁷ *The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952*, p. 430.

реакција – по нашем је сазнању баш (и) овај састанак Ачесона, Бевина и Шумана.

На том састанку „од француског министра иностраних послова било је затражено да направи нацрт за пројекат заједничке политике према Њемачкој, у којем би питање Сара и Рура било адресирано”.⁵⁸

Само, треба појаснити да није ријеч само о том састанку. Колико се може разумјети, Француска је и иначе била под притиском САД – а тај притисак, како изгледа, био свакодневни, малтене константан – и није, наравно, престао са тим састанком. Како о томе читамо, „у јесен 1949, државни секретар Дин Ачесон је писао Роберту Шуману, француском министру спољних послова, како би охрабрио француску иницијативу у правцу интеграција: ‘Развој њемачке владе која може узети њено мјесто у Западној Европи, зависи од преузимања лидерства од стране ваше земље у Европи, по овом питању’. Ово се може схватити као зелено свјетло за Шуманов план од сљедеће године, који је лансирао оно што ће постати данашња Европска унија”.⁵⁹

И уопште, „амерички притисак на европске савезнике да се резиграђена њемачка економија, без које (како се аргументовало) просперитетан образац европског економског раста не би могао бити установљен, интегрише, учинио је много да се француска влада натјера у предлог за Европску заједницу за угаљ и челик”...⁶⁰

Дакле, САД су од Француске тражиле да иступи са планом који би понудио рјешење за „њемачки проблем“. Како се захтијевало, рјешење је морало да буде свеобухватно – да укључује све аспекте проблема – и нарочито и изнад свега да има „европску димензију“.⁶¹

И тако, након поменутог састанка, специјалисти из *Quai d’Orsay* су добили задатак. Од тада ово постаје и својеврсна преокупација и за Шумана. Међутим, рјешења није било а вријеме је пролазило, тако да је и „зима прошла без икаквог напретка у француско-њемачким односима и без било каквог приједлога од Шумана“.⁶²

И ту на сцену – или можда је чак некако тачније рећи и иза сцене – ступа „први Европљанин“, Жан Моне. Као прво, Моне је веома био свјестан укупне политичке, геополитичке и метаполитичке ситуације онога времена. Имао је инсајдерске информације и знао је за предлог/захтјев/рок/ултиматум који је Ачесон дао Шуману. Штавише, Ачесон

⁵⁸ Federiga Bindi, Italy and the EU in Historical Perspective, ACES, The European Union Center of Excellence, August 2009, p. 10.

⁵⁹ John Grahl, The European Union and American Power, p. 258.

⁶⁰ William Wallace, Rescue or Retreat? The Nation State in Western Europe, 1945-93, in: Peter Gowan and Perry Anderson (eds.), *THE QUESTION OF EUROPE*, Verso, London•New York, 1997, p. 29.

⁶¹ Italy and the EU in Historical Perspective, p. 10.

⁶² Italy and the EU in Historical Perspective, p. 10.

и Моне су одраније били у пријатељским релацијама, тако да кажемо „умрежени“ најмање још од када је Моне, раних 1940-их, живио у *2415 Foxhall Road Northwest* у Вашингтону.

„Међународни дневни ред је био повећано пренатрпан. Роберт Шуман је имао обавезу да се 10. маја у Лондону сретне са његовим колегама Ернестом Бевином и Дином Ачесоном како би дискутовали о будућности Њемачке и повећавању њених производних квота. Шуман није имао конструктиван предлог који би донио са собом, иако је о томе промишљао дубоко и консултовао се са много људи“, како о томе читамо из прве руке.⁶³

Према његовим мемоарима, Моне је за овај састанак сазнао од Бернара Клапијеа, Шумановог секретара кабинета. Клапије му је рекао следеће: „Господин Шуман (...) тражи иницијативу коју би могао предложити у Лондону 10. маја. Имам осјећај да је ово његова велика преокупација од састанка са Ачесоном и Бевином у Њујорку прошлог септембра... Крајњи рок се приближава и изгледа да нико није у стању да га посавјетује шта да ради“.⁶⁴

На то је Моне сугестивно одговорио: „Ја имам неке идеје“.⁶⁵

У таквој ситуацији, имајући дакле на уму 10. мај као крајњи рок, Моне се прихватио да ради на истом том послу, дакле на ономе што ће касније постати познато као Шуманова декларација. У тој ствари, „морала је бити створена тотално нова ситуација: француско-њемачки проблем морао је постати европски проблем“.⁶⁶ И како каже, „по питању тајминга, сусрет у Лондону 10. маја изгледао ми је као прилика која се мора зграбити“.⁶⁷

Током прољећа 1950. године Моне је са сарадницима интензивно радио на идејама које је поменуо Клапијеу, а које су у ствари његове идеје одраније, слободно можемо рећи – давнашње, наиме, ријеч је о круцијалној идеји о уједињењу Европе и супранационалној реорганизацији Континента. И тако, „између недјеље 16. априла и суботе 6. маја постојало је девет различитих верзија“ будуће Шуманове декларације.⁶⁸

Премда, како то већ бива када је у питању историја, историчар европских интеграција се овдје сусреће са једном нејасноћом. Наиме, није јасно следеће – да ли је француска влада, односно Министарство иностраних послова, задужило Монеа да ради на овом послу, или је

⁶³ Jean Monnet, *Memoirs*, DOUBLEDAY & COMPANY, INC. Garden City, New York, 1978, p. 292.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 299.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 299.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 294.

⁶⁷ *Ibid.*, pp. 293-4.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 296.

овај, вођен његовим разлозима и интересима, малтене аутономно, радио на том послу са намјером да коначну верзију потом понуди некоме од званичника из Владе? Око тога постоје контроверзе, међутим, запазимо да какав год иначе био одговор кореспондентан реалности, овдје је ипак то ирелевантно, разумије се гледано из визуре нашег основног интересовања. То јест, како год да иначе било, убједљиво главно сазнање јесте то да је „под повећаним америчким притиском, Француска иступила са новом идејом о помирењу француско-њемачких интереса кроз спајање ресурса угља и челика под супранационалном Високом управом“.⁶⁹

У основи идентично и Паскал Фонтен⁷⁰ описује овај конкретан историјски и психолошки контекст: „...Француска дипломатија је била у дилеми између двије неповољне опције: треба ли да попусти под америчким притиском и да се, скроз насупрот француском јавном мњењу, сагласи са поновним оживљавањем њемачке индустријске моћи у Руру и Сару, или треба да то одбије, долазећи у сукоб са њеним главним савезником и у ћорсокак у односима са Боном“?⁷¹

Такође, објашњава да је „Роберт Шуман добио ургентан задатак од америчког и британског министра иностраних послова: да иступи са предлогом за реинтеграцију федералне Њемачке у концепт Западне Европе. Састанак три владе је био заказан за 10. мај 1950. и Француска није могла да изврда њене одговорности“.⁷²

И дакле израду таквог једног предлога/плана преузео је на себе Моне. Овај је коначну верзију предлога који су захтијевале и на каквом су у основи више него инсистирале САД, предао Клапијеу у петак, 28. априла. Истог дана, Клапије га је предао Шуману на читање и одлучивање. У понедељак, 1. маја, Шуман је обавијестио Клапијеа да је предлог прочитао и да ће га прихватити.

Затим – како се вели „ово је био резултат чудне случајности“⁷³ – 8. маја Монеов/Шуманов предлог дат је на читање директно Ачесону. Откуд Ачесон у Паризу? Наиме, како се термин за онај *deadline* састанак у Лондону примакао, амерички државни секретар је „одлучио да у Лондон не иде директно, него да дође преко Париза како би на миру размијенио мишљење са Шуманом, кога је веома поштовао“. Када је већ тако било, Шуману и Монеу није преостало ништа друго него да га упо-

⁶⁹ Elizabeth Bomberg, John Peterson, and Richard Corbett, *The European Union: How Does It Work*, Oxford University Press, 2012. p. 27.

⁷⁰ Ovdje relevantan i kao Moneov posljednji asistent, radeći s njim u periodu od 1973. do Moneove smrti 1977. g.

⁷¹ Fontaine Pascal, *A Fresh Start The Schuman Declaration 1950-90*, EUROPEAN DOCUMENTATION, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, Periodical 3/1990, p. 9.

⁷² *Ibid.*, p. 9.

⁷³ *Memoirs*, p. 301.

знају о садржају – дакле у том тренутку не само још необјављене него наводно и непознате било коме изван круга од десетак људи – декларације или плана... и упознат о садржају, такође још увијек у тајности, Ачесон је „схватио политички значај Шумановог плана“⁷⁴ и дао му је подршку. Сјутрадан, Шуман је обнародовао план. И дан послије тога, одржан је у Лондону састанак Ачесона, Бевина и Шумана.

*

Шуманова је декларација понудила дугорочно и показало се по први пут физибилно рјешење њемачког питања... а треба напоменути да је рјешавање тог проблема неизбежно био приоритет америчке спољне политике у послеријатном периоду. Свакако, може се о томе рјешавању размишљати и као о главном приоритету, будући да су и сва друга питања – containment, обнова Европе итд. – била тангирана или испреплетана са рјешавањем тог приоритетног питања и проблема.

С тим у вези дошло је у главама америчких креатора политика до велике промјене у виђењу како треба ријешити њемачко питање, тако да се збиља диференцирају и могу издиференцирати двије фазе или два приступа њемачком питању од стране владе САД, након рата. Ова два приступа се тотално разликују и историчари с тим у вези говоре и о заокрету од 180 степени. Наиме, прва варијанта рјешавања њемачког питања, обликована још током рата, састојала се (у основи) у томе да су „све побједничке силе жељеле да Њемачка плаћа за девастацију коју је проузроковала и да се она паралише тако да би била неспособна да икада започне још један рат“.⁷⁵ Како би се рекло, сирова идеја око које се формирало овакво рјешење била је да се Њемачка, напосто, држи *down*.

Међутим, врло брзо, овакво рјешење се почело показивати као привидно рјешење, „осуђено на неуспјех“⁷⁶, односно рјешење које у конкретном геополитичком и географском, односно историјском контексту, није одрживо, тако да су „у раној фази планери Маршаловог плана далековидо одлучили да ће Њемачка, девастирани непријатељ од прије двије године, служити као локомотива европске обнове“.⁷⁷

Ачесонов предлог Шуману – о којем, треба поменути, аутори говоре и као о захтјеву, постављању *deadline* па чак и као о ултиматуму – био је конкретна манифестација оваквог једног заокрета од 180 степени и нове америчке политике према Њемачкој... која је укључивала чак и амерички имприматур на поновно наоружавање Њемачке!

⁷⁴ *Ibid.*, p. 302.

⁷⁵ *The History of European Integration*, p. 9.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 15.

⁷⁷ *Introduction: The Marshall Plan as Model and Metaphor*, p. 7.

Коментаришући једну студију о овој проблематици, амерички историчар Ирвин М. Вол, вјероватно најбољи познавалац оновремене реалне релације Француска-САД, пише и да аутор те студије указује на „реализам француских званичника у њиховим дипломатским одговорима на амерички притисак. У предлагању Шумановог плана и Европске одбрамбене заједнице Французи су реаговали на ситуације створене од стране Вашингтона у којима су алтернативе биле њемачки опоравак и поновно наоружавање без икаквог француског утицаја уопште“.⁷⁸

Главни проблем, дакле, који је требало ријешити – а проблем је био такав да је актерима знао да изгледа као математичарима проблем квадратуре круга – укратко, јесте била интеграција и реинтеграција: интеграција (Западне) Европе и реинтеграција Њемачке... једноставно, њезин повраћај у породицу европских нација, али овај пут унутар једног јаког супранационалног оквира. „Сједињене Америчке Државе жељеле су да акцелерирају њемачки опоравак како би смањили себи трошкове војне окупације и убрзали економски раст широм трансатлантског ареала“. Сада, једино наизглед најједном, „слаба Западна Њемачка, аргументовали су Американци, значила је слаба Западна Европа“.⁷⁹ Односно, „не само усљед продубљивања Хладног рата, Сједињене Државе су интензивирале притисак на Француску да релаксира своју политику према Њемачкој. Ипак САД нису биле неосјетљиве на француске безбједносне страхове. Радије него да наметну рјешење, Вашингтон је притиснуо Париз да осмисли политику која би омогућила Француској индустријску модернизацију, док би у исто вријеме дозвољавала Њемачкој пун опоравак“.⁸⁰

Француска је била у амбивалентној ситуацији. „Ратом разореној Француској је била потребна финансијска помоћ и прихватила је у склопу Маршаловог плана 1948. г., и војни штит понуђен од САД 1949. г. Обје форме помоћи имале су своју цијену: јаку зависност од Америке и прихватање америчке европске политике“.⁸¹ Важно је овдје рећи да је Француска, када је у питању тај тако замашан и захтјеван пројекат, требало да поведе главну ријеч, односно да да иницијативу (иако, очито, ријеч је о америчкој „снажној“ иницијативи да Француска преузме иницијативу и да да иницијативу, тако да кажемо) у правцу онога што

⁷⁸ Irwin M. Wall, Reviewed Work: *Coal, Steel, and the Rebirth of Europe, 1918-1955: The Germans and French from Ruhr Conflict to Economic Community* by John Gillingham, *Central European History*, Vol. 24, No. 4 (1991), pp. 478-480 (3 pages), Published by: *Cambridge University Press* on behalf of Central European History Society, p. 480.

⁷⁹ Desmond Dinan, Fifty Years of European Integration: A Remarkable Achievement, *Fordham International Law Journal*, Volume 31, Issue 5, 2007, Article 3, p. 1123.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 1123.

⁸¹ The History of European Integration, p. 49.

је требало да буде и што је касније конкретно и било, једном ријечју, иницијално уједињење Европе, које, како се разумије, траје од тада све до данас.

Како данас, имајући ретроспективно преимућство, сасвим јасно знамо, Шуманов план је имао неупоредиво велики значај и био велики успјех на путу економског, правног и политичког уједињења Европе, најприје тиме што је издејствовао помирење највећих европских антагониста, Француске и Њемачке. Међутим, остало је до данас мање познато нешто у шта се у склопу овог истраживачког рада поново увјеравамо – велика или кључна или по некима и пресудна, сасвим оперативна улога САД; дакле, сазнање да иако је за настајање данашње Европске уније, додуше, кључно неколико фактора, ипак, како смо претходно већ указали, „влада САД је била та која је практично ‘диктирала‘ Моне-Шуман иницијативу која је процес европских интеграција ставила у покрет“.⁸²

Другим ријечима, остало је и до данас мање познато, готово да бисмо могли рећи амнезирано, како је у реалности предметног периода, онаквој каква је ова била конкретно или да кажемо *de facto*, „Шуманов план био велики успјех на путу ка испуњавању главних циљева америчке спољне политике“.⁸³

Референце:

- Agnew John, Entrikin Nicholas, J., (eds.), *The Marshall Plan Today Model and Metaphor*, Routledge, 2004.
- Agnew John, Entrikin Nicholas, J., *Introduction: The Marshall Plan as Model and Metaphor*, in: *The Marshall Plan Today Model and Metaphor*.
- Beloff Max, *The United States and the Unity of Europe*, *The Brookings Institution*, Washington, D.C., 1963.
- Berend Ivan, T., *The History of European Integration A New Perspective*, *Routledge*, 2016.
- Beugel Ernst van Der, H., *From Marshall Aid to Atlantic Partnership: European Integration as a Concern of American Foreign Policy*, *Elsevier Publishing Company*, Amsterdam, London, New York, 1966.
- Bomberg Elizabeth, Peterson John, and Corbett Richard, *The European Union: How Does It Work*, *Oxford University Press*, 2012.
- Bossuat Gerard, *The Marshall Plan: History and Legacy*, in: *The Marshall Plan-Lessons Learned for the 21st Century*.
- Bossuat Gerard, *The Marshall Plan and European Integration: Limits of an Ambition*, in: *The Marshall Plan Today*.

⁸² *The History of European Integration*, p. 2.

⁸³ *The United States and European Integration*, p. 142.

- Carolan Bruce, The Birth of the European Union: US and UK Roles in the Creation of a Unified European Community, *Tulsa Journal of Comparative & International Law*, Vol. 16, No. 1, 2008, 15 pages, <https://www.researchgate.net/publication/228235540> The Birth of the European Union US and UK Roles in the Creation of a Unified European Community
- Christenson Linda and Christenson Eric, The Marshall Plan: A Short Time to Change the World, in: Frank Mehring, Hans Bak and Mathilde Roza(eds.), Politics and Culture of Liberation, *Radboud Studies in Humanities*, Volume 7.
- Cini Michelle, From Marshall Plan to EEC: Direct and Indirect Influences, in: Martin A. Schain(ed.), *The Marshall Plan: Fifty Years After*.
- Cleveland Harold van, B., “If There Had Been No Marshall Plan...”, in: Stanley Hoffmann and Charles Maier (eds.), *The Marshall Plan: A Retrospective*, Westview Press, 1984.
- Declaration of 9 may, <https://www.robert-schuman.eu/en/declaration-of-9-may-1950>
- Dedman Martin, The Origins and Development of the European Union 1945-95, *Routledge*, 1996.
- Dinan Desmond, Fifty Years of European Integration: A Remarkable Achievement, *Fordham International Law Journal*, Volume 31, Issue 5, 2007, Article 3.
- Donovan Robert, J., The Second Victory, *The German Marshall Fond of the United States*, 1987.
- Foreign Assistance Act of 1948 Economic Cooperation Act of 1948* 80th Congress, 20 Session, Chapter 169 April 3, 1948, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1948-04-03b.pdf>
- Geremek Bronislaw, *The Marshall Plan and European Integration*, in: *The Marshall Plan-Lessons Learned for the 21st Century*.
- Gilbert Mark, *Surpassing Realism The Politics of European Integration since 1945*, Rowman&Littlefield Publishers, INC, 2003.
- Grahl John, The European Union and American Power, <https://socialistregister.com/index.php/srv/issue/view/442>
- Harry Truman, *Special Message to the Congress on the Marshall Plan*, December 19, 1947, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-the-marshall-plan>
- Hoffmann Stanley, Charles Maier (eds.), *The Marshall Plan A Retrospective*, Westview Press / Boulder and London, 1984.
- Hoffmann Stanley, *Final Remarks on the Marshall Plan*, in: *The Marshall Plan A Retrospective*.
- Hogan Michael, J., *The Marshall Plan America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952*, Cambridge University Press, 1987.
- Lovett A.,W., The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952, *The Historical Journal*, 39,2(1996), pp. 425-455, Cambridge University Press.
- Milward Alan, *The European Rescue of the Nation-State*, Routledge, 2nd Edition, 2000.
- Bindi Federiga, *Italy and the EU in Historical Perspective*, ACES, The European Union Center of Excellence, August 2009.

- Monnet Jean, *Memoirs*, DOUBLEDAY& COMPANY, INC. Garden City, New York, 1978.
- PROGRAM TO PREVENT GERMANY FROM STARTING WORLD WAR III*, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1944Quebec/d91>
- Rappaport Armin, *The United States and European Integration: The First Phase*, Source: *Diplomatic History*, Vol. 5, No. 2 (SPRING 1981), pp. 121-149, Published by: *Oxford University Press*.
- Schain Martin, A., (ed.), *The Marshall Plan Fifty Years After*, *Palgrave MacMillan*, 2001.
- Sorel Eliot and Padoan Pier Carlo (eds.), *The Marshall Plan-Lessons Learned for the 21st Century*, *OECD*, 2008.
- The Marshall Plan Speech, <https://www.marshallfoundation.org/marshall/the-marshall-plan/marshall-plan-speech/>
- The Truman Doctrine, 1947, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine>
- Urwin Derek, W., *The Community of Europe*, *Routledge*, 2014.
- Wall Irwin, M., Reviewed Work: *Coal, Steel, and the Rebirth of Europe, 1918-1955: The Germans and French from Ruhr Conflict to Economic Community* by John Gillingham, *Central European History*, Vol. 24, No. 4 (1991), pp. 478-480 (3 pages), Published by: *Cambridge University Press* on behalf of *Central European History Society*.
- Wallace William, *Rescue or Retreat? The Nation State in Western Europe, 1945-93*, in: Peter Gowan and Perry Anderson (eds.), *The Question of Europe*, *Verso*, London•New York, 1997.
- Wilson Theodore, A., *The Marshall Plan 1947-1951*, *Headline Series 236*, Foreign Policy Association, June 1977, http://www.marshallfoundation.org/library/wp-content/uploads/sites/16/2014/05/The_Marshall_Plan_1941-1951.pdf

Bojan Jovanovic

ACTION AND REACTION: THE MARSHALL PLAN AND THE SCHUMAN DECLARATION

Summary

On the day 9 May 1950, Robert Schuman, the than French minister of foreign affairs, publicly proposed merging of French and German industry of coal and steel and putting that integrated industry under governance of a new formed – supranational and not international – body under name High Authority. And as it will turn out afterward, that was the very beggining of something that is today the most successful venture of unification of European continent. And Schuman himself have been and is regarded as founding father of nowadays European union, together with people like De Gasperi, Adenauer or P. H. Spaak. Nonetheless, as it is today much more certain,

Schuman wasn't mastermind of the integration and in this analysis author's goal is to find out who laid the foundations for the integration process and United Europe... furthermore, to answer what he – together with the authors like Ivan T. Berend – as a matter of fact see as the main question of history of the European union, namely the question-Who built the EU? For, according to facts that this analysis is drawing upon, Shuman declaration in fact was not an original initiative. Rather, it was response or reaction to huge pressure that USA, especially in autumn of 1949 and on, did put on French government and France. Or as a relevant scholar did explain that, "it was the US Government that virtually 'dictated' the Monnet-Schuman initiative that set the process (of European integration) in motion". This all was going on under the aegis of what is well known as Marshall plan, the plan that was flagship initiative and instrument of US foreign policy during the years after World War II and really this plan had a crucial role, both in rebuilding and building of Europe. And moreover, at least in a view of some of experts, this plan in some way was nearly the real or first beginning of the integration. For example, in a view of Gerard Bossuat (whose fields of interest are European integration history and Economic history-Marshall plan), "it is difficult to imagine the start of the process of European integration without the Marshall Plan". Therefore, we can't really understand the origins of European integration nor the unification of European continent without knowing and studying concrete historical connection Western Europe-USA; i.e, without knowing and studying American foreign policy, that as it in effect was after World War II, more precisely from 9. May 1945 to 9. May 1950.